

SAKSFRAMLEGG

Saksbehandler: Øystein Lid Larsen

Arkiv: L12

Arkivsaksnr.: 20/4956

SAKEN AVGJØRES AV: Kommunestyre

KOMMUNEPLAN FOR KULTURMINNER 2020 - 2028 - 3. GANGS BEHANDLING

Rådmannens innstilling

Kommunedelplan for kulturminner vedtas med følgende endringer:

Plankart:

- Hensynssone 6 A, arkeologisk kulturmiljø Brustigåsen avgrenses til området vest for Malmveien
- Hensynssone 7 A, arkeologisk kulturmiljø Heggbekkollen avgrenses i vest mot Høgåsen og Svartfjellet naturreservat.
- Hensynssone 14 B Modum bad bygningshistoriske miljø avgrenses i nordvest og nordøst. Badets gamle driftsbygninger for gårdsdrift og snekkervirksomhet i nordøst, og tre opprinnelige eneboliger vis a vis Badets hovedbygning tas ut av hensynssonen.

De arkeologiske hensynssonene rundt Modums tre bygdeborger er store. Selve landskapsformen skal forklare deres beliggenhet på en vanskelig tilgjengelig høyde. For Brustigåsen er Malmveien en betydelig ferdselsvei nedenfor åsen og med det en naturlig avgrensing av hensynssonen. Hensynssonen mot Heggbekkollen grenser mot Høgåsen og Svartfjellet naturreservat i bakkant i vest. Et reservat har juridisk bindende og mer restriktive bestemmelser. Det vil med det være unaturlig å strekke en hensynssone inn i reservatet slik det opprinnelig var foreslått.

Hensynssonen rundt Modum Bad har også stor i utstrekning. Driften av jordbruksarealet og et snekkerverksted er ikke lenger noen naturlig del av institusjonsdriften. Det samme gjelder tre opprinnelige nyere eneboliger for ansatte på Badet som ligger svært sentralt plassert for en eventuell utvidelse av dagens drift av Modum Bad. Hensynssonen begrenses derved mer til virksomheten knyttet til dagens institusjonsdrift, en oppgave som fortsatt vil kunne bli krevende nok.

Handlingsplan:

- Krøderbanen verdi som en del av Modum kommunes gamle ferdselsårer er bedre tydeliggjort blant Kulturminneplanens handlingsplans kortsiktige tiltak
- Prioritet for aldersfesting av Heggen kirke, Modums eldste bestående bygg er tatt inn blant kulturminneplanens handlingsplans strakstiltak.

Behovet for en integrering av Krøderbanen som transport/ferdselsåre og en mer nøyaktig datering av Modums eldste stående bygg, Heggen kirke er foreslått tydeliggjort i vedlagte planbeskrivelses reviderte handlingsplan.

Vedlegg

Tabeller for innkomne høringsuttalelser med tilhørende merknader
Plankart over arkeologiske og bygningshistoriske kulturmiljøer
Planbeskrivelse med retningslinjer og handlingsplan
Liste over verdivurderte og SEFRAK-registrerte bygg

Tilhørende dokument: Kommunens Bevaringsplan for kirkegårder
(<https://www.modum.kommune.no/bevaring-og-gjenbruk-av-gravminner.492833.no.html> - under lovverk og styringsdokumenter)

Kortversjon

Forslag til kulturminneplan for ivaretagelse av våre viktigste kulturminner i arkeologiske og bygningshistoriske hensynssoner og verdivurderte enkeltbygg i tettsteder og i utvalgte verdifulle bygdelandskap foreligger. Handlingsplan for ytterligere kulturminnebevaring foreslås i tillegg. Ivaretagelsen har som basis et fokus mot de mest bevaringsverdige kulturminnene både strategisk og finansielt, og et arbeid i å synliggjøre dem som merkevarebygging, kunnskapsmangfold, inspirasjonskilder og ankerfester.

Bakgrunn

Modum formannskap vedtok planprogram og om oppstart av planarbeid med kommunedelplan for Kulturminner den 15/12 2014, sak 89/14. Følgende målsettinger for planarbeidet ble vedtatt:

Registrere og formidle kunnskap om kulturminner og utarbeide en kommunedelplan for kulturminner i Modum. Siktetmålet er spesiell ivaretagelse av et representativt utvalg verneverdige kulturminner – og miljøer og en bærekraftig bygnings- og arealforvaltning tuftet på det forbedrete kunnskapsmaterialet.

Følgende resultatmål ble knyttet til arbeidet:

- *Kontrollregistrering av automatisk fredete kulturminner*
- *Registrere nyere tids kulturminner med tilknyttet verdivurdering*
- *Utarbeide veileder/program for skjøtsel, vedlikehold og skilting av enkeltkulturminner*
- *Registrere ferdselsveier, tufter, damanlegg m.m.*
- *Etablere samarbeid med skolene om formidling av kunnskap om kulturminner*
- *Utarbeide fysiske og elektroniske kart over kulturminner og –miljøer*

- *Utarbeide kommunedelplan for kulturminne i form av kart med tilhørende beskrivelse, bestemmelser og retningslinjer*

Følgende prosessmål er også knyttet til arbeidet:

- *Involvere kommunale- og fylkeskommunale etater*
- *Involvere historielag, stiftelser. Museer og lokale ildsjeler*
- *Involvere skoleelever*

Det gjennomførte arbeidet hittil viser at planens ambisjoner foreløpig har vært i største laget. Resultatmålene knyttet til planens to første og to siste kulepunkter kan, forutsatt vedtak, langt på vei sies å være nådd pr. dato. Men arbeidet med kulturminnevern er en kontinuerlig prosess hvor kulturminnene kontinuerlig må holdes i hevd. Resultatmålenes midtre kulepunkter er heller ikke påbegynt på, noen systematisk måte annet enn i form av en oversiktsmessig statusbeskrivelse i planbeskrivelsens sammenfattende historiske oversikt. Disse resultatmålene er derfor søkt ivaretatt i planbeskrivelsens oppsatte handlingsplan.

Planen ble lagt ut til offentlig ettersyn våren 2019. På grunnlag av innkomne høringsuttalelser behandlet Formannskapet forslag til vedtak den 2.9.19. Planforslaget ble ikke tilrådd fremmet for Kommunestyret. I planarbeidet var alle berørte grunneiere i hensynssoner med tilknyttede planretningslinjer for ivaretagelse etter plan- og bygningsloven blitt tilskrevet og forespurt om merknader. Men det var ikke innehavere av enkeltbygg utenom de angitte hensynssonene. Disse ble derfor i neste omgang tilskrevet og forespurt om merknader. Planens liste over verdivurderte og SEFRAK-registrerte bygg ble gjort mer lesbar forut for dette. Lista var nå satt opp etter gårds- og bruksnummer og framheving av verdikriteriene som ble lagt til grunn for det enkelte byggs samlede verdivurdering var framhevet. Det foreligger med dette et betydelig grunnlagsmateriale for et planvedtak.

Saksopplysninger

Kulturminneplanens viktigste arbeid framgår av planens to fagrappporter med tilhørende plankart. Kunnskapen om kommunens automatisk fredete arkeologiske kulturminner er oppgradert, nye funn er gjort og alle registreringene er lagt inn i kulturminnekartbasen Askeladden. For planens registrerte og verdivurderte enkeltbygninger foreligger det en egen registrering i BraFelts feltregistreringsprogram for dette som er karttilknyttet. Denne verdivurderingsregistreringen benyttes allerede i kommunens løpende byggesaksbehandling. I tillegg er disse registreringene satt opp i ei liste sammen med kommunens tidligere «SEFRAK»-registrerte bygg. Dette er tidligere registrerte, men ikke verdivurderte, bygninger som er fra omkring år 1900 eller eldre. Dette er en eldre registrering fra begynnelsen av 1990-tallet utført i kommunal regi. SEFRAK er et nasjonalt kulturminneregister som finnes i alle landets kommuner. SEFRAK står for Sekretariatet For Registrering Av faste Kulturminner. Men «Sekretariatet sto primært for systematikken i en enhetlig registreringsliste. Denne lista dannet grunnlaget for Kulturminneplanens verdivurdering av de samme byggene som fortsatt var å finne pluss noen fler der det ble foreslått «hensynssoner». Dagens vedlagte liste er derfor en forenklet verdivurderingsliste hvor de byggene man prioriterte å verdivurdere framkommer som dette. Øvrige bygg er ikke verdivurdert ennå, og de framstår kun med utvalgt SEFRAK-registreringer på den samme lista.

Kommunedelplanens mest håndfaste og konkrete resultat er at kulturmiljøer skal søkes bevart i konkrete avgrensede hensynssoner med tilknyttede bestemmelser, og at enkeltbygninger som er verdivurdert til middels, høy og svært høy verneverdi skal behandles særskilt etter denne planens retningslinjer ved søknader om nye byggetillatelser.

Til sammen 739 bygg er registrert med verneverdi. Av disse har 42 svært høy og 232 høy verneverdi. Kommunen kan selv kan byggesaksbehandle bygg med middels verneverdi. 2/3 av planens verdivurderte verneverdige objekter, 465 eller 63 % av objektene er registrert med middels verneverdi. Fylkeskommunens vurdering av søknadspliktige tiltak for bygg eldre enn 1900 har pågått lenge. Det nye er at bygg med middels og lav verneverdi kan behandles av kommunen på grunnlag av den kunnskapsbasen og interessen for helhetlig kulturminnevern som er utvist ved en kulturminneplan som er utarbeidet i samarbeid og med økonomisk støtte av Fylkeskommunen.

Bygningenes samlede verneverdi er opprinnelig verdivurdert etter sju ulike verdikriterier; autensitet, miljøverdi, representativitet, sjeldenhet, kunstnerisk/arkitektonisk utførelse, kulturhistorisk verdi og tilstand. Bare seks av dem er satt opp i lista som nå følger planen. Med miljøverdi i denne sammenhengen menes om bygningen har en verdi i et større sammenhengende bygningsmiljø. Der det er tilfelle har resultatet blitt en hensynssone for bygningsmiljøet. Det er grunnen til at dette kriteriet ikke er gjentatt i planens liste over enkeltbygninger.

Den samme oppbygningen har blitt gjort for arkeologiske kulturminner. Disse kulturminnene, som alle er fra før reformasjonen satt til 1537 er riktignok automatisk vernet/fredet fra før. Men det gjelder bare selve kulturminnet med 5 meters omkrets dersom ikke annet er vedtatt etter kulturminneloven. Det nye er at større sammenhengende områder mellom og omkring de mest verdifulle automatisk vernede kulturminnene har fått en hensynssone. Området her skal skjøttes med stor forsiktighet med minimal varig endring av selve terrenget. Men området kan driftes, og noen steder med fordel skjøttes for bedre synliggjøring av kulturminnene.

Hensynssonene har følgende ganske kortfattede retningslinjer for ivaretagelse av hensynssonene for både arkeologi og bygninger:

H 570 Hensynssone bevaring av arkeologi- og bygningskulturmiljø

- 1.1 *Kulturmiljøenes særpreg og karaktertrekk bør i størst mulig grad bevares. Eventuelle nye tiltak bør bidra til å underbygge kvalitetene i kulturmiljøet. Tiltakene må gis en utforming som ikke virker skjemmende for kulturmiljøet.*
- 1.2 *Kommunen skal oversende søknadspliktige tiltak til Buskerud fylkeskommune for uttalelse dersom tiltaket berører kulturmiljøer oppført i kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer.*
- 1.3 *For inngrep og tiltak i terreng eller vegetasjon utover vanlig vedlikehold og skjøtsel, kan det stilles krav om at det utarbeides reguleringsplan, jf. kommuneplanens bestemmelser § 2.1*

I tillegg er det en særskilt retningslinje for arkeologiske kulturmiljøer:

H 570 Hensynssone bevaring av arkeologisk kulturmiljø

- 2.1 *Ved forslag om skilting og skjøtsel innenfor de arkeologiske kulturmiljøene, bør det utarbeides skjøtelsesplan som godkjennes av kulturminnemyndigheten.*

En særskilt retningslinje for bygningshistoriske kulturmiljøer finnes også:

H 570 Hensynssone bevaring av bygningskulturmiljø

- 3.1 Nye bygninger, tilbygg/påbygg og andre tiltak skal underordne seg og tilpasse seg den verneverdige bebyggelsen i kulturmiljøet i form av plassering, volum, form, fasadeutforming og materialbruk. Det bør tas hensyn til bebyggelsesstruktur ved fradeling og nybygg.

Det er satt opp egne Retningslinjer for behandling av byggesøknader for bygg med middels, høy og meget høy verneverdi:

- 4.1 Riving er søknadspliktig. Verneverdige bygninger registrert i kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer skal ikke rives med mindre forfall/skader er dokumentert i et slikt omfang at bygningen må regnes som tapt. Det skal legges spesielt vekt på å bevare bygninger registrert med svært høy og høy verneverdi. 4.2
- 4.2 Ved søknad om riving skal det innsendes en tilstandsanalyse, tilsvarende bør kreves ved fjerning av opprinnelige bygningsdeler. Tilstandsanalysen skal tydelig vise omfanget av skadene ved tekst og bilder. Det skal også redegjøres for hvilke tiltak som må gjøres for å sette bygget i stand. Forslag til eventuelt nytt bygg skal også foreligge sammen med søknad om riving. Ved søknad om riving av verneverdig bebyggelse med høy og svært høy verneverdi skal tilstandsanalyse utarbeidet av antikvarisk fagkyndig foreligge.
- 4.3 Ved riving av bygning med svært høy eller høy verneverdi skal bygningen dokumenteres fagmessig med fotografier og grundig målsetting og beskrivelse av konstruksjon, rominndeling og overflater. For bygninger med svært høy verneverdi skal beskrivelsen utarbeides av antikvarisk sakkyndig.
- 4.4 Ved vedlikehold og tilbakeføring av fasade bør originale/eldre bygningsdeler som taktekke, vinduer, dører, panel, listverk og andre detaljer bevares så langt det lar seg gjøre. Dersom eldre bygningsdeler ikke lar seg bevare, bør det lages eksakte kopier av bygningsdelene som skiftes ut. Dette skal tillegges spesiell vekt for bygninger med svært høy og høy verneverdi.
- 4.5 Utførende håndverker av tiltak på bygninger med svært høy og høy verneverdi bør ha dokumentert antikvarisk kompetanse.
- 4.6 Kommunen skal innhente uttalelse fra Buskerud fylkeskommune i søknader om fasadeendringer, riving, tilbygg, nybygg og tilbakeføring av bygninger med svært høy og høy verneverdi i verneplan til kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer. Buskerud fylkeskommune skal ha tilsendt kopi av vedtak i saker fylkeskommunen har uttalt seg til.

Det er forskjell på de direkte retningslinjene for ivaretagelse av områdene rundt kulturminnene og de mer indirekte retningslinjene for enkeltbygg. Her kommer det praktiske resultatet først fram etter en byggesaksbehandling. Men som rettesnor for et forventet resultat er det at for alle de nevnte kategorier skal et eventuelt tilbygg eller fasadeendring endre bygningens hovedinntrykk. For bygninger med høy og meget høy verneverdi bør det i tillegg anvendes håndverkere i arbeidet med eksteriørmessige fasadeendringer.

Endelig er det satt opp følgende retningslinjer for annen kommunal saksbehandling:

- 5.1 Når reguleringsplaner berører kulturminner bør det utarbeides planforslag som viser hvordan kulturminner kan bevares.
- 5.2 Alle tiltak som kommer i direkte berøring med eller ligger i nærheten av kulturminne fredet etter kulturminneloven, inkludert drenering og nydyrking skal sendes kulturminneforvaltningen til uttalelse.
- 5.3 Tiltak ved og på listeførte kirker skal forelegges kulturminneforvaltningen for uttalelse. Ved all planlegging av tiltak i kirkens nære omgivelser skal det tas hensyn til kirkens plassering og virkning i landskapet. Saker som angår omgivelsene til den listeførte kirken må oversendes regional kulturminnemyndighet til uttalelse.

Kulturminneplanens kjerne kan med dette sies å være en klargjøring av Modum kommunes viktigste kulturminner, og en større oppmerksomhet i arbeidet med ivaretagelsen av disse. Kulturminneplanen er med sin verdiklassifisering gir også enkeltobjekter en kvalifisering til søknad om midler for ivaretagelse.

Drøfting

Nesten 90 merknader har kommet inn til det utlagte forslaget til kulturminneplan. Av disse utgjør merknadene fra eierne av enkeltbygninger to tredjedeler. Det foreligger 12 merknader fra myndigheter og organisasjoner, Alle merknadene er behandlet, og behandlingen av enkeltmerknadene foreligger i en kortfattet tabellform som følger vedlagt.

Ved behandlingen av planens merknader framkommer det en gjennomgående misforståelse hos mange at deres bygg er foreslått vernet/fredet. I planarbeidet er 963 bygg verdivurdert. Av disse er 121 bedømt med lav verneverdi, 103 er tapt og/eller til nedfalls mens de resterende 739 er vurdert som verneverdige. Men det betyr ikke at de er foreslått vernet. Det som foreslås er at disse byggene behandles etter planens retningslinjer ved framtidige søknadspliktige byggetiltak. Planens retningslinjer setter også krav om at det må søkes om rivingstillatelse for disse byggene. Men det er ikke nødvendigvis noe særskilt. Kulturminneloven setter f.eks. allerede krav til søknad om rivingstillatelse for alle bygg eldre enn år 1850.

De enkelte høringsuttalelsene er mer detaljert behandlet i vedlegg. Ved behandlingen av merknadene for enkeltbygninger kan det opplyses at en verdivurdering har allerede blitt gjennomført i planarbeidet av kvalifiserte konsulenter og i samarbeid med Fylkeskommunen. Det har ikke blitt gitt noen ny vurdering av kommunen for enkeltbygninger i denne planbehandlingen. Men enkeltmerknadene vil bli lagt til grunn i arbeidet med eventuelle framtidige byggesøknader for disse enkeltbyggene. Derfor er detaljopplysninger gitt i for enkeltbygg notert som tilleggsinformasjon i kulturminneplanens liste. Denne tilleggsinformasjon vil bli tillagt vekt i kommunens senere søknadsbehandling for søknadspliktige tiltak.

Hensynssoner i plansammenheng er godt kjent for planleggere og byggesaksbehandlere. Men ikke alle politikere har dette under huden, og slett ikke alle innbyggere. En vanlig og gjentakende feil er å sette likhetstegn mellom vern etter kulturminneloven og naturmangfoldloven med vernebestemmelser og hensynssoner etter plan- og bygningsloven med retningslinjer. Denne planbehandlingen viser seg ikke å være noe unntak. Hovedforskjellen er at vernede bygninger og verneområder har konkrete juridisk bindende bestemmelser mens hensynssonene har retningslinjer for behandling som med sin mer generelle form må utøves med skjønn.

Det er likevel planens hensynssoner som har blitt mest nøye vurdert i merknadsbehandlingen. Heller ikke dette er nytt i Modum. Tre hensynssoner for kulturminner finnes allerede i kommuneplanens arealdel, hvorav alle tre er tilknyttet Blaafarveværkets virksomhet, som har til forveksling ganske sammenfallende bestemmelser. Men i en kulturminneplan kan ikke tematikken innskrenkes til kun å gjelde Blaafarveværket. Disse hensynssonene skal heller ikke forveksles med Modums vedtaksfredete bygg som er vedtaksfredet etter kulturminneloven eller kommunens naturvernområder.

Til dels store hensynssoner er foreslått i kulturminneplanen. Dette gjelder særlig hensynssonene omkring Modums tre bygdeborgere. To av disse hensynssonene foreslås redusert i omfang i forhold til passerende ferdselsåre og hva som reelt kan oppfattes som en landskapsdefinerende kolle som skal markere bygdeborgene.

Modum Bad må i tillegg til Blaafarveværket kunne defineres som en del av kommunens historiske identitet, og er derved «belønnet med en omfattende hensynssone. Men også denne er noe redusert. Det kan bli krevende å måtte ivareta alt for mange bygg. Funksjonsbygg som

snekkerverksted og jordbruksdriftsbygning er derfor tatt ut av hensynssonen som derved kan konsentreres om bygningene som kan knyttes til kjernevirksomheten av sanatoriedriften.

Krøderbanen med venner viser stort engasjement til synliggjøring i kulturminneplanen. Det har også kommet andre innspill om gamle veifar. Det er gledelig, men vi har ikke maktet å innta ferdselsårene i kulturminneplanen ennå. Dette er bedre synliggjort i kommunedelplanens handlingsplan.

Det hadde vært ønskelig å se kommunedelplanens hensynssoner i sammenheng med hverandre, slik det er etterlyst i en høringsuttalelse. Men det må være for tidlig for en 1. utgave av en kulturminneplan. Først må man bli bevisst for hvilke verdifulle hensynssoner som er et karaktéristika for Modum i landssammenheng, for deretter kanskje å kunne klare å arbeide videre med interessante sammenhenger mellom dem.

Det har kommet inn cirka 90 merknader etter 2. gangs ettersyn av kulturminneplanen hvor alle grunneiere med verdivurderte enkeltbygg utenom hensynssoner ble særskilt tilskrevet. De fleste høringsuttalelsene gjelder disse enkeltbyggene.

Vedlagte plankart over hensynssoner er identiske med kart lagt ut til offentlig ettersyn. *Vedrørende forslag til reduksjon av tre hensynssoners utstrekning vises det til kartene i vedlagte planbeskrivelse. Her framstår forslag til uttatt areal fra hensynssonene med svart stiplet omriss.* Plankartene vil bli oppdatert i henhold til endelig vedtak.

Konklusjon

Kulturminneplaner har etter hvert blitt utarbeidet i svært mange kommuner. Men det tar sin tid overalt. Denne planen har både teknisk og disposisjonsmessig blitt utarbeidet i nært samarbeid og med faglig støtte og økonomisk bidrag fra tidligere Buskerud fylkeskommune. Forholdene bør derfor ligge til rette for en praktisk anvendelig plan for ivaretagelse av kulturminner for en kommune med ambisjoner og målsettinger om dette.